JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
F. G. JACOBS
14 päivänä maaliskuuta 2002 [1]

1. Itävallan Oberster Gerichtshof kysyy tässä ennakkoratkaisupyynnössä yhteisöjen tuomioistuimelta, koskeeko kuluttajayhdistyksen kansallisen kuluttajansuojalainsäädännön nojalla nostama kanne, jossa vaaditaan sellaisen määräyksen antamista, jolla kielletään lainvastaisten tai hyvän tavan vastaisten yleisten sopimusehtojen käyttäminen, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla tehdyn yleissopimuksen [2] 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevaa asiaa.

Brysselin yleissopimus

2. Brysselin yleissopimuksen 1 artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa:

"Tätä yleissopimusta sovelletaan yksityisoikeudellisissa asioissa, riippumatta siitä, millaisessa tuomioistuimessa niitä käsitellään. Erityisesti yleissopimusta ei sovelleta vero- tai tulliasioihin eikä hallintooikeudellisiin asioihin."

3. Yleissopimuksen II osastossa määrätään siitä, miten kansainvälinen toimivalta jakaantuu sopimusvaltioiden kesken, ja joissakin tapauksissa siitä, mikä on toimivaltainen tuomioistuin asianomaisessa sopimusvaltiossa. Yleissopimuksen pääsääntö on, että sen sopimusvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia, jossa vastaajalla on kotipaikka (2 artikla). Poikkeuksena tähän sääntöön muut tuomioistuimet voivat kuitenkin olla toimivaltaisia käsittelemään tietynlaisia kanteita tai niiden toimivalta on yksinomainen.

4. Yleissopimuksen 5 artiklan 1 kohdassa annetaan toimivalta "sopimusta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuime[lle], jossa kanteessa tarkoitettu velvoite on täytetty tai täytettävä". Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdassa annetaan toimivalta "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuime[lle], missä vahingon aiheuttanut teko sattui". Yleissopimuksen 2 artiklasta ja 5 artiklasta ilmenee, että molemmissa edellä mainituissa tapauksissa kyseessä oleva toimivalta täydentää eikä korvaa 2 artiklassa annettua toimivaltaa.

1 — Alkuperäinen kieli: englanti.

2 — 27 päivänä syyskuuta 1968 tehty yleissopimus. Yleissopimuksen konsolidoitu versio, sellaisena kuin yleissopimus on muutettuna neljällä liittymissopimuksella, on julkaistu Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä (EYVL 1998, C 27, s. 1).

5. Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettu neuvoston asetus N:o 44/2001 [3] tuli voimaan 1.3.2002, ja sillä korvattiin yleissopimus kaikkien muiden jäsenvaltioiden paitsi Tanskan osalta. [4]

6. Asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 3 kohdassa annetaan toimivalta "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuime[lle], missä vahinko sattui tai saattaa sattua".

Kuluttajasopimusdirektiivi

7. Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annetulla direktiivillä 93/13/ETY [5] pyritään lähentämään kuluttajasopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevia jäsenvaltioiden lakeja. [6] Sen johdanto-osassa todetaan, että "jäsenvaltioiden velvollisuutena on varmistaa, että kuluttajien kanssa tehtyihin sopimuksiin ei sisälly kohtuuttomia ehtoja". [7] Direktiivin 6 artiklassa edellytetään jäsenvaltioiden säätävän, että kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajaa.

8. Direktiivin 7 artiklassa säädetään tässä asiassa merkityksellisiltä osiltaan seuraavaa:

"1. Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut keinot sisältävät säännöksiä, joiden mukaisesti henkilöt ja järjestöt, joilla on kansallisen lainsäädännön mukaisesti laillinen etu suojella kuluttajia, voivat kansallisen lainsäädännön mukaisesti saattaa asian käsiteltäväksi tuomioistuimessa tai toimivaltaisessa viranomaisessa, jotka voivat päättää, ovatko yleiseen käyttöön laaditut sopimusehdot luonteeltaan kohtuuttomia ja käyttää riittäviä ja tehokkaita keinoja tällaisten ehtojen käytön lopettamiseksi."

3 — Neuvoston asetus N:o 44/2001, 22.12.2000 (EYVL 2001, L 12, s. 1).

4 — Asetuksen 1 artiklan 3 kohta.

5 — Neuvoston direktiivi 93/13/ETY, 5.4.1993 (EYVL L 95, s. 29).

6 — Direktiivin 1 artiklan 1 kohta.

7 — Neljäs perustelukappale.

Ennakkoratkaisukysymyksen tausta

9. Direktiivin 93/13/ETY 7 artiklan 2 kohta on pantu Itävallassa täytäntöön Konsumentenschutzgesetzin [8] (kuluttajansuojalaki) 28 ja 29 §:llä. Lain 28 §:n 1 momentissa säädetään, että sitä, joka liikesuhteissaan käyttää tekemiensä sopimusten tai käyttämiensä sopimuslomakkeiden osana lainvastaisia tai hyvän tavan vastaisia yleisiä sopimusehtoja, ja sitä, joka suosittelee tällaisten ehtojen käyttämistä liikesuhteissa, vastaan voidaan nostaa kanne tällaisen menettelyn kieltämiseksi. Lain 29 §:ssä todetaan, että vaatimuksen tästä voivat esittää tietyt itävaltalaiset elimet, Verein für Konsumenteninformation (kuluttajien tiedottamisesta vastaava yhdistys; jäljempänä kuluttajayhdistys) mukaan lukien.

10. Pääasian vastaajana olevan Henkelin kotipaikka on Saksassa eikä hänellä ole sivu- eikä pääliikettä Itävallassa. Pääasiassa on kysymys yleisistä ehdoista, joita Henkel käyttää myynninedistämiskampanjan osana järjestettäviä matkoja koskevissa liikesuhteissaan useiden sellaisten kuluttajien kanssa, joiden kotipaikka on Wien. Kuluttajayhdistys katsoo, että nämä ehdot ovat kuluttajansuojalain ja kansallisen tietosuoja- ja kilpailulainsäädännön vastaiset, ja se on nostanut kanteen kuluttajansuojalain 28 §:n perusteella, jotta vastaajaa kiellettäisiin menettelemästä näin.

11. Wienin Handelsgericht jätti tutkimatta kanteen, jolla menettelyn kieltämistä vaadittiin, koska se katsoi, että Itävallan tuomioistuimilla ei ollut toimivaltaa sen käsittelemiseen: yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohtaa ei voinut soveltaa, koska kuluttajayhdistys ei ollut väittänyt, että sopimukseen perustumattomasta teosta olisi aiheutunut vahinkoa.

12. Wienin Oberslandesgericht hyväksyi kuluttajayhdistyksen valituksen. Sen mukaan yhteisöjen tuomioistuin tulkitsee yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdassa olevaa käsitettä "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva asia" itsenäisesti ja laajasti siten, että siihen kuuluvat kaikki sellaiset kanteet, joissa vaaditaan vastaajan vastuun toteuttamista ja jotka eivät liity 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla sopimukseen. [9] Myös yleistä etua koskevan kanteen, jonka yhdistys on nostanut lainvastaisten menettelyjen vuoksi, pitää Oberslandesgerichtin mukaan kuulua tähän käsitteeseen, vaikka vahinkoa ei olisikaan aiheutunut.

13. Henkel valitti Oberster Gerichtshofiin. Kyseinen tuomioistuin ei ole varma siitä, kuuluuko lakiin perustuva kanne, jolla

8 — BGBl. 1979/140.

9 — Asia 189/87, Kalfelis, tuomio 27.9.1988 (Kok. 1988, s. 5565, 17 kohta; Kok. Ep. IX, s. 749).

vaaditaan tietyn menettelyn kieltämistä, yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdassa olevan käsitteen "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva asia" soveltamisalaan, ja se on näin ollen esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle edellä 1 kohdassa mainitun ennakkoratkaisukysymyksen.

14. Oberster Gerichtshof korostaa ennakkoratkaisupyynnössä seuraavaa kahta seikkaa.

15. Kuluttajayhdistys ei ensinnäkään väitä, että sen omaisuudelle olisi aiheutunut vahinkoa. Sen oikeus nostaa kanne perustuu lakiin, ja pyrkimyksenä on torjua kuluttajille aiheutuvia mahdollisia vahinkoja; nämä vahingot johtuvat kuitenkin sopimuksesta, minkä vuoksi käsiteltävänä oleva kanne voisi kuulua yleissopimuksen 5 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, jos kuluttajayhdistystä pidetään kuluttajien laillisena edustajana. Yhdistysten nostamissa kanteissa lainvastaisena tekona voidaan pitää myös oikeudellisen vakauden horjuttamista kohtuuttomia ehtoja käyttämällä. Yhteisöjen tuomioistuin ei ole vielä tehnyt päätöstä siitä, merkitseekö kanteennosto-oikeuden perustuminen lakiin eikä sopimukseen sitä, että kanne ei "koske sopimusta".

16. Yhteisöjen tuomioistuin ei toiseksi ole tehnyt päätöstä siitä, voivatko preventiiviset kanteet yleensä — toisin sanoen kanteet, jotka on nostettu ennen vahingon aiheutumista — kuulua yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan; kohdassa lähtökohtana on se paikka, jossa vahingon aiheuttanut teko sattui, joten sen sanamuodon perusteella vahingon oletetaan jo aiheutuneen.

17. Kuluttajayhdistys, Henkel, Itävallan, Ranskan, Saksan ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset ja komissio ovat esittäneet kirjallisia huomautuksia. Kuluttajayhdistys, Ranskan ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset sekä komissio olivat edustettuina suullisessa käsittelyssä.

Brysselin yleissopimuksen aineellinen soveltamisala

18. Yhdistynyt kuningaskunta väittää, että senkaltainen kanne, jonka kuluttajayhdistys on nostanut pääasiassa, ei kuulu lainkaan Brysselin yleissopimuksen aineelliseen soveltamisalaan. Sen mielestä kuluttajansuojalain 29 §:n mukaista toimivaltaa käyttävä kuluttajansuojajärjestö on viranomainen ja kuluttajansuojalain 28 §:ssä säädetty oikeus vaatia sellaisen määräyksen antamista, jolla kielletään lainvastaisten ja hyvän tavan vastaisten yleisten ehtojen käyttäminen, kuuluu julkisen vallankäytön alaan. Yhdistynyt kuningaskunta katsoo yhteisöjen tuomioistuimen yleissopimuksen

1 artiklaa koskevan oikeuskäytännön [10] perusteella, että kuluttajayhdistyksen kuluttajansuojalain 28 ja 29 §:n ja direktiivin 93/13/ETY 7 artiklan 2 kohdan mukaisesti nostama kanne ei ole yleissopimuksen 1 artiklassa tarkoitettu yksityisoikeudellinen asia.

19. Saksan hallitus on puolestaan sitä mieltä, että yleissopimusta voidaan soveltaa, koska kuluttajayhdistyksen harjoittama yleisten sopimusehtojen valvonta perustuu siihen, että kuluttajille on myönnetty yksityisoikeudellista suojaa, kun taas kuluttajayhdistys ja komissio väittävät, että kuluttajayhdistys on Itävallan lain mukaan yksityisoikeudellinen yhdistys, että direktiivin 93/13/ETY mukaisesti jäsenvaltiot voivat myöntää kanneoikeuden kyseisen direktiivin 7 artiklan 2 kohdan nojalla järjestöille — mutta eivät viranomaisille — edellyttäen, että näillä on laillinen etu suojella kuluttajia, ja että kuluttajayhdistyksen kuluttajansuojalain 28 ja 29 §:n mukaisesti nostamat kanteet ovat yleissopimuksen 1 artiklassa tarkoitettuja "yksityisoikeudellisia asioita".

20. Olen samaa mieltä siitä, että yleissopimusta voidaan selkeästi soveltaa käsiteltävänä olevan kaltaisessa asiassa.

21. Kuten Yhdistynyt kuningaskunta toteaa, yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että "tietynlaisia tuomioistuinten päätöksiä on — — pidettävä yleissopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävinä, joko asianosaisten välisten oikeussuhteiden laatua tai riidanalaista asiaa luonnehtivien tekijöiden vuoksi" ja että vaikka "viranomaisen ja yksityisoikeudellisen henkilön välisissä oikeudenkäynneissä annetut tietyt päätökset saattavat kuulua yleissopimuksen soveltamisalaan, näin ei ole viranomaisen käyttäessä julkista valtaa". [11] Vaikka tämä periaate otettiin käyttöön käsiteltäessä yleissopimuksen III osaston mukaisia tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevia asioita, olen samaa mieltä Yhdistyneen kuningaskunnan kanssa siitä, että kyseinen periaate liittyy 1 artiklan soveltamisalaan ja että sitä voidaan soveltaa myös yleissopimuksen II osastossa tarkoitettuihin toimivaltaa koskeviin asioihin.

22. Niissä jäsenvaltioissa, joissa on käytössä romaanis-germaaninen oikeusjärjestelmä, on tavanomaista tehdä jaottelu toisaalta siviilioikeuteen ja erityiseen yksityisoikeuteen ja toisaalta julkisoikeuteen, vaikka aina ei ehkä olekaan helppoa havaita, milloin valtio ja sen itsenäiset elimet toimivat yksityisoikeudellisessa ominaisuudessaan ja milloin ne toimivat julkis-

10 — Asia 29/76, Eurocontrol, tuomio 14.10.1976 (Kok. 1976, s. 1541; Kok. Ep. III, s. 203) ja asia 814/79, Rüffer, tuomio 16.12.1980 (Kok. 1980, s. 3807).

11 — Edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Eurocontrol, tuomion 4 kohta.

oikeudellisessa ominaisuudessaan. [12] Käsiteltävänä olevassa asiassa on kuitenkin selvää, että kuluttajayhdistys ei ole valtion elin: se on Itävallan vuoden 1951 Vereinsgesetzin (yhdistyslaki) mukaisesti perustettu voittoa tavoittelematon yksityinen järjestö.

23. Kuluttajayhdistyksen asemaa voidaan verrata niiden elinten asemaan, jotka olivat osallisina niissä kahdessa yhteisöjen tuomioistuimen antamassa tuomiossa, joihin Yhdistynyt kuningaskunta viittasi huomautustensa tueksi tässä yhteydessä. Asiassa Eurocontrol [13] asianosaisena oli Euroopan lentoturvallisuusjärjestö, joka on valtioiden muodostama ja niiden monenvälisellä sopimuksella perustama kansainvälinen järjestö, kun taas asiassa Rüffer [14] asianosaisena oli Alankomaiden hallitus.

24. Kuluttajayhdistyksen kuuluminen yhteisöihin, jotka on nimetty direktiivin 93/13/ETY 7 artiklan 2 kohdan noudattamiseksi, ei myöskään merkitse sitä, että se olisi viranomainen: kyseisestä säännöksestä [15] ilmenee, että kuten kuluttajayhdistys ja komissio väittävät, jäsenvaltiot voivat määrittää, millaisilla yhteisöillä on toimivalta ryhtyä toimenpiteisiin säännöksen nojalla, ja että siinä tarkoitetaan ensisijaisesti juuri yksityisiä yhteisöjä.

25. Olen näin ollen sitä mieltä, että sen kaltainen kanne, jonka kuluttajayhdistys on nostanut kuluttajansuojalain 28 ja 29 §:n ja direktiivin 93/13/ETY 7 artiklan 2 kohdan mukaisesti, kuuluu yleissopimuksen 1 artiklassa tarkoitetun käsitteen "yksityisoikeudellinen asia" soveltamisalaan.

Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdan soveltaminen

26. Yhteisöjen tuomioistuimelta kysytään tässä yhteydessä lähinnä sitä, ovatko Itävallan tuomioistuimet yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti toimivaltaisia käsittelemään kannetta, jonka kuluttajansuojajärjestö on nostanut ja jossa tuomioistuinta vaaditaan antamaan määräys, jolla kielletään lainvastaisten ja hyvän tavan vastaisten sopimusehtojen käyttäminen Itävallassa, kun vastaajan kotipaikka on toisessa jäsenvaltiossa ja kun kanneoikeus perustuu lakiin.

27. Henkel ja Ranskan hallitus väittävät, että tällainen kanne ei kuulu 5 artiklan

12 — Professori Schlosserin selvitys yleissopimuksesta, joka koskee Tanskan, Irlannin ja Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymistä tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla annettuun yleissopimukseen ja yhteisöjen tuomioistuimen sen tulkinnasta antamaan pöytäkirjaan (EYVL 1979, C 59, s. 71, 23 ja 25 kohta).

13 — Mainittu alaviitteessä 10.

14 — Mainittu alaviitteessä 10.

15 — Ks. myös direktiivin 93/13/ETY johdanto-osan toiseksi viimeinen perustelukappale.

3 kohdan soveltamisalaan kahdesta syystä. Ensinnäkin tämän kohdan sanamuodosta seuraa yhteisöjen tuomioistuimen tulkinnan [16] mukaisesti, että tätä määräystä ei voida soveltaa tilanteessa, jossa kantaja ei ole väittänyt, että sille olisi aiheutunut vahinkoa, eikä varsinkaan tilanteessa, jossa vahinkoa ei ole vielä tapahtunut. Yhteisöjen tuomioistuin on toiseksi katsonut, että 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan kuuluvat kaikki sellaiset kanteet, joissa vaaditaan vastaajan vastuun toteuttamista ja jotka eivät liity 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla "sopimukseen"; [17] kuluttajayhdistyksen nostama kanne perustuu kuitenkin sopimussuhteeseen.

28. Kuluttajayhdistys, Itävallan ja Saksan hallitukset ja komissio ovat sitä mieltä, että tällainen kanne kuuluu 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan. Yhdistynyt kuningaskunta on myös toissijaisesti tätä mieltä (nimittäin siinä tapauksessa, että yhteisöjen tuomioistuin ei hyväksy sen väitettä, jonka mukaan kanne ei kuulu lainkaan Brysselin yleissopimuksen soveltamisalaan).

29. Tämä on mielestäni oikea näkemys.

30. Lienee hyödyllistä tarkastella erikseen niitä kahta pääväitettä, jotka on esitetty vastakkaisen näkemyksen tueksi: näiden väitteiden mukaan kuluttajayhdistyksen nostaman kanteen kaltainen kanne (i) ei ole "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva" asia (ii) eikä se missään tapauksessa kuulu 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan, koska sillä pyritään ehkäisemään tulevia tekoja eikä hyvittämään jo tapahtunutta tekoa.

Käsitteen "sopimukseen perustumaton vahingonkorvaus" merkitys

31. Vaikka onkin mahdollista, kuten julkisasiamies Warner on todennut, että edes missään kansallisessa oikeusjärjestelmässä ei ole onnistuttu muodostamaan niin tarkkaa määritelmää sopimukseen perustumattomasta vahingonkorvauksesta etteikö se nostaisi esiin uusia kysymyksiä — kuten sananlaskun elefantti, sopimukseen perustumaton vahingonkorvaus on helpompi tunnistaa kuin määrittää [18] —, yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin antanut joitakin asiaan liittyviä ohjeita.

32. Se on erityisesti korostanut, että sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevan asian käsitettä on pidettävä itsenäisenä käsitteenä, jota on tulkittava tukeutuen ensisijaisesti yleissopimuksen järjestelmään ja tavoitteisiin, jotta yleissopimuksen täysi tehokkuus taattaisiin. [19]

16 — Asia 21/76, Mines de Potasse d'Alsace, tuomio 30.11.1976 (Kok. 1976, s. 1735; Kok. Ep. III, s. 219).

17 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Kalfelis, tuomion 17 kohta.

18 — Edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Rüffer, s. 3834-5.

19 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Kalfelis, tuomion 16 kohta ja asia C-261/90, Reichert ja Kockler, tuomio 26.3.1992 (Kok. 1992, s. I-2149, 15 kohta).

33. Ranskan hallitus väittää, että koska yleissopimuksen 5 artiklassa vahvistetut erityissäännöt ovat poikkeuksia yleissäännöstä, jonka mukaan vastaajan kotipaikan tuomioistuimilla on toimivalta, niitä pitää tulkita suppeasti. En ole samaa mieltä. Poikkeuksien tulkitseminen suppeasti on joskus perusteltua: esimerkiksi perusoikeutta koskevaa poikkeusta on sinänsä tulkittava suppeasti. Tätä lähestymistapaa ei pidä mielestäni kuitenkaan yleistää kaikkia poikkeuksia koskevaksi. Laissa säädettyä poikkeusta on minkä tahansa muun oikeussäännön tavoin tulkittava sen varsinaisen merkityksen mukaisesti, ja tämä merkitys määritetään ottamalla huomioon oikeussäännön tarkoitus ja sanamuoto ja sen säädöksen rakenne ja tavoite, johon oikeussääntö kuuluu. Mielestäni yhteisöjen tuomioistuin on Brysselin yleissopimusta käsitellessään ilmaissut asian paremmin todetessaan, että "mainitusta yleisestä periaatteesta poikkeavia toimivaltasääntöjä ei voida tulkita laajentavasti siten, että ne koskevat muita kuin yleissopimuksessa tarkoitettuja tapauksia". [20] Yhteisöjen tuomioistuin on lisäksi katsonut, että 5 artiklan 3 kohtaan kuuluu monenlaisia tapauksia, kun se on todennut, että "yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen kattavaan sanamuotoon sisältyvät vastuun moninaiset muodot". [21]

34. Tämä lähestymistapa on havaittavissa yhteisöjen tuomioistuimen antamassa tuomiossa asiassa Kalfelis, [22] jossa tuomioistuin katsoi, että käsitteeseen kuuluvat "kaikki sellaiset kanteet, joissa vaaditaan vastaajan vastuun toteuttamista ja jotka eivät liity 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla 'sopimukseen'".

35. Tämä tulkinta on niin laaja, että se kattaa varmasti myös senkaltaisen kanteen, jonka kuluttajayhdistys on nostanut pääasiassa. Varsinkin sanaan "vastuu" — ja ranskan vastaavaan sanaan "responsabilité" — sisältyvät selvästi muut oikeudellisen vastuun lajit kuin velvollisuus rahallisen korvauksen maksamiseen, ja näihin kuuluu esimerkiksi tässä asiassa käsiteltävänä oleva velvollisuus pidättäytyä tietyntyyppisestä lainvastaisesta toiminnasta. [23]

36. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa Mines de Potasse d'Alsace, [24] jossa se käsitteli ensimmäistä kertaa 5 artiklan 3 kohtaa, että kantajalle tässä määräyksessä annettu valinnanmahdollisuus "otettiin käyttöön, koska tietyissä tarkoin määritetyissä tilanteissa esiintyy oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisen järjestämisen kannalta erityisen läheinen liittymä itse asian ja sellaisen tuomioistuimen välillä, jossa asia voidaan saattaa vireille". [25] Näiden kahden läheisen liittymän (paikan, jossa vahingon aiheuttanut teko sattui, ja paikan, jossa siihen kausaalisyhteydessä oleva vahinko ilmeni) todettiin olevan "erityisen tärkeitä näytön hankkimisen ja oikeudenkäynnin järjestämisen kannal-

20 — Asia C-26/91, Handte, tuomio 17.6.1992 (Kok. 1992, s. I-3967, tuomion 14 kohta; Kok. Ep. XII, s. 181).

21 — Edellä alaviitteessä 16 mainittu asia Mines de Potasse d'Alsace, tuomion 18 kohta.

22 — Mainittu edellä alaviitteessä 9, tuomion 17 kohta.

23 — Ks. myös julkisasiamies Geelhoedin ratkaisuehdotus asiassa C-334/00, Fonderie Officine Meccaniche Tacconi Spa v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH, joka annettiin 31.1.2002 (Kok. 2002, s. I-7357, s. I-7359). Julkisasiamies katsoo ratkaisuehdotuksen 76 kohdassa, että käyttäytymistä säätelevän oikeussäännön noudattamatta jättäminen on 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva asia.

24 — Mainittu alaviitteessä 16.

25 — Tuomion 11 kohta.

ta".[26] Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdassa annettu erityinen toimivalta näyttää näin ollen olevan perusteltavissa sillä, että hyvään lainkäyttöön ja oikeudenkäynnin asianmukaiseen järjestämiseen liittyvien syiden vuoksi[27] sen paikan tuomioistuimilla, jossa vahingon aiheuttanut teko sattui, on parhaat mahdollisuudet käsitellä tällaista tapahtumaa koskevia kanteita. Mielestäni tämän tavoitteen toteutuminen on paljon todennäköisempää, jos sen paikan tuomioistuin, jossa väitetty vahingon aiheuttanut teko sattui, on toimivaltainen käsittelemään kanteita lainvastaisen toiminnan kieltämiseksi.[28] Sillä on tällainen toimivalta, jos käsiteltävänä olevan kaltaisia kanteita pidetään 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuina "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevina asioina".

37. On kuitenkin esitetty, että kuluttajayhdistyksen nostama kanne liittyisi "sopimusta koskevaan asiaan", koska sen kohteena ovat lainvastaisiksi väitetyt sopimusehdot. Tämän perusteella väitetään, että kanne ei voi kuulua 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan sellaisena kuin yhteisöjen tuomioistuin on tätä määräystä tulkinnut.

38. Tämä väite ei ole mielestäni vakuuttava. Asiassa Kalfelis annetun tuomion — ja erityisesti sen ranskankielisen version — perusteella on selvää, että sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevan asian käsitteen on tarkoitettu kattavan kaikki kanteet, joissa vaaditaan vastaajan vastuun toteuttamista ja jotka eivät liity 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla "sopimusta koskeviin asioihin". Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Handte[29] antamasta tuomiosta ilmenee tältä osin, että ilmaisulla "sopimusta koskeva asia" viitataan ainoastaan tilanteisiin, joissa osapuoli on vapaaehtoisesti sitoutunut velvoitteeseen toiseen osapuoleen nähden. Kuluttajayhdistyksen käsiteltävänä olevassa asiassa nostama kanne ei kuitenkaan ole "sopimusta koskeva asia" tässä merkityksessä: kuten Itävallan ja Saksan hallitukset ja komissio huomauttavat, kuluttajayhdistys pikemminkin käyttää laissa sille erityisesti myönnettyä oikeutta vaatia määräystä lainvastaisen toiminnan estämiseksi. Yhdistynyt kuningaskunta huomauttaa lisäksi, että ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin toteaa, että kuluttajayhdistyksellä on oikeus "estää vahingon aiheutuminen kuluttajille", ja kyseinen jäsenvaltio katsoo, että on luontevinta määritellä tämä oikeus sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevaksi asiaksi. Olen samaa mieltä.

39. Ranskan hallitus katsoo, että yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Reichert ja Kockler[30] antamasta tuomiosta saadaan vahvistus sen esittämälle väitteelle, jonka mukaan kanteet, joissa ei vaadita vahingonkorvausta, eivät voi kuulua 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan.

40. Mielestäni mainitusta tuomiosta, joka koski Ranskan lainsäädäntöön perustuvan

26 — Tuomion 17 kohta.

27 — Asia C-220/88, Dumez France ja Tracoba, tuomio 11.1.1990 (Kok. 1990, s. I-49, tuomion 17 kohta).

28 — Käsittelen myöhemmin sitä, kuuluuko vastaavan tulevaisuudessa tapahtuvan teon estämistä koskeva kanne 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan.

29 — Mainittu edellä alaviitteessä 20, tuomion 15 kohta.

30 — Mainittu alaviitteessä 19.

action pauliennen luonnehdintaa Brysselin yleissopimuksen perusteella, ei kuitenkaan saada tukea tälle väitteelle. Tällä toimenpiteellä velkoja voi estää sen, että esineoikeutta kiinteään omaisuuteen koskevaan määräämistoimeen voitaisiin vedota häntä vastaan, kun velallinen määräämistoimen tehdessään vaaransi velkojan oikeudet. Kanne voidaan nostaa sekä velallisen tekemistä vastikkeellisista määräämistoimista edunsaajan toimiessa vilpillisessä mielessä että velallisen tekemistä vastikkeettomista toimista, vaikka edunsaaja olisikin toiminut vilpittömässä mielessä. Tuomiota tarkasteltaessa näyttää siltä, että jälkimmäinen seikka vaikutti ratkaisevasti tuomioistuimen päätökseen: sellaista kolmatta vastaan nostettua kannetta, joka ei ole toiminut lainvastaisesti, ei voida pitää kanteena, "jolla vaaditaan vastaajan vastuun toteuttamista". [31] Tätä päättelyä on mahdotonta soveltaa käsiteltävänä olevassa asiassa, jossa Henkelin väitetään rikkoneen laissa määrättyjä, tiettyjä sopimuslausekkeita koskevia kieltoja.

41. Olen näin ollen sitä mieltä, että sen kaltainen kanne, jonka kuluttajayhdistys on nostanut pääasiassa, on 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva asia".

Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdan soveltaminen pelkästään preventiivisiin kanteisiin

42. Toinen pääväite, jolla perustellaan sitä, miksi kuluttajayhdistyksen käsiteltävänä olevassa asiassa nostamaan kanteeseen ei pitäisi soveltaa 5 artiklan 3 kohtaa, on se, että kyseisellä kanteella pyritään estämään tulevaisuudessa tapahtuva väitetysti vahinkoa aiheuttava teko, kun taas 5 artiklan 3 kohtaa voidaan sen sanamuodon mukaisesti soveltaa ainoastaan sellaisiin kanteisiin, jotka koskevat jo tapahtunutta vahingon aiheuttanutta tekoa.

43. Saattaa todellakin vaikuttaa siltä, että 5 artiklan 3 kohtaa, jossa "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevassa asiassa" annetaan toimivalta "sen paikkakunnan tuomioistuime[lle], missä vahingon aiheuttanut teko sattui", voitaisiin soveltaa ainoastaan silloin, kun kanteen perustana oleva vahingon aiheuttanut teko on ja tapahtunut.

44. Vaikka tämä olisi oikea tulkinta, se ei mielestäni estä 5 artiklan 3 kohdan soveltamista käsiteltävänä olevassa asiassa, sillä ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että kuluttajayhdistys on nostanut kanteen, koska Henkel on useaan otteeseen käyttänyt lainvastaisiksi väitettyjä ehtoja. Sekä kuluttajayhdistys että Itävallan hallitus korostavat tätä. On lisäksi todennäköistä, että tällaisia kanteita nostetaan tavallisesti juuri siksi, että lainvastaisiksi väitettyjä sopimuslausekkeita on todella käytetty.

45. En kuitenkaan ole sitä mieltä, että olisi yleissopimuksen rakenteen ja tarkoituksen mukaista tulkita sen 5 artiklan 3 kohtaa

31 — Ks. tuomion 18—20 kohta.

siten, että sen soveltamisalaan eivät kuuluisi tietyn menettelyn kieltämiseksi nostetut kanteet, joilla pyritään yksinomaan tulevaisuudessa aiheutuvan vahingon estämiseen. Kuluttajayhdistys, Itävallan ja Saksan hallitukset ja komissio ovat myös tätä mieltä.

46. Mainittakoon, että professori Schlosser totesi selvityksessään [32] seuraavaa:

"Monet seikat puoltavat sitä näkemystä, että 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa tuomioistuimissa pitäisi myös voida nostaa tavanomaista menettelyä noudattaen kanne, jossa vaaditaan pääasiassa välittömästi uhkaavan, sopimukseen perustumattoman vahinkoa aiheuttavan teon estäminen."

47. Kuten edellä todettiin, [33] yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa Mines de Potasse d'Alsace antamassaan tuomiossa, [34] että kantajalle tässä määräyksessä annettu valinnanmahdollisuus "otettiin käyttöön, koska tietyissä tarkoin määritetyissä tilanteissa esiintyy oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisen järjestämisen kannalta erityisen läheinen liittymä itse asian ja sellaisen tuomioistuimen välillä, jossa asia voidaan saattaa vireille", erityisesti näytön hankkimisen ja oikeudenkäynnin järjestämisen kannalta. [35] Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdassa myönnetty erityinen toimivalta on näin ollen perusteltavissa sillä, että hyvään lainkäyttöön ja oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen liittyvien syiden vuoksi [36] sen paikan tuomioistuimilla, missä vahingon aiheuttanut teko sattui, on parhaat mahdollisuudet käsitellä tällaista tapahtumaa koskevia kanteita. Tätä perustetta voidaan soveltaa myös kanteisiin, joilla pyritään estämään tällaiset vahinkoa aiheuttavat teot.

48. Henkel vetoaa yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Reichert ja Kockler [37] antamaan tuomioon tukeakseen väitettään, jonka mukaan 5 artiklan 3 kohtaa voidaan soveltaa ainoastaan silloin, kun sopimukseen perustumattomasta toimesta on jo aiheutunut vahinkoa. Edellä esittämäni perusteella olen kuitenkin sitä mieltä, että kyseisestä tuomiosta ei saada tukea 5 artiklan 3 kohdan soveltamisalaa koskeville yleisille väitteille. [38]

49. On lisäksi ilmeistä, että asetuksen N:o 44/2001, [39] jolla yleissopimus on nyt useimpien jäsenvaltioiden välillä korvattu, vastaavaa säännöstä (joka on myös 5 artiklan 3 kohta) sovelletaan kanteisiin, joilla pyritään estämään uhkaavaa vahinkoa aiheuttava teko. Koska ei ole olemassa mitään selkeää ja pakottavaa syytä tulkita näitä kahta sääntöä eri tavoin, niitä on

32 — Mainittu alaviitteessä 12, selvityksen 134.2 kohta.

33 — Ks. 36 kappale.

34 — Mainittu alaviitteessä 16.

35 — Tuomion 11 ja 17 kohta.

36 — Edellä alaviitteessä 27 mainittu asia Dumez France ja Tracoba, tuomion 17 kohta.

37 — Mainittu alaviitteessä 19.

38 — Ks. 40 kohta edellä.

39 — Mainittu alaviitteessä 3. Ks. edellä 6 kohta.

mielestäni asianmukaista tulkita samalla tavalla. Myös komissio vaikutti asetusehdotuksessaan olevan sitä mieltä, että säännöksen sanamuotoa oli tarkistettava siksi, ettei sen tulkinnasta olisi epäselvyyttä, eikä siksi, että sen soveltamisalaa pitäisi laajentaa. [40]

50. Olisi lisäksi ilmeisen epätyydyttävää, jos — edelleenkään ilman selkeää ja pakottavaa syytä — yleissopimuksen muuten identtisen 5 artiklan 3 kohdan soveltamisala olisi suppeampi Tanskan osalta, joka on ainoa jäsenvaltio, jota asetus ei sido. Tämä koskee myös tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla annetun Luganon yleissopimuksen osapuolia; [41] Luganon yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohta on identtinen Brysselin yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdan kanssa, ja tämä yleissopimus on voimassa jäsenvaltioiden ja Islannin, Norjan ja Sveitsin välillä.

51. Todettakoon lopuksi, että Ranskan hallitus väittää, että 5 artiklan 3 kohtaa ei voida soveltaa pelkästään preventiivisiin kanteisiin, koska tällaiset kanteet kuuluvat yleissopimuksen 24 artiklan soveltamisalaan. Yleissopimuksen 24 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Sopimusvaltion lain mukaisia väliaikaisia toimenpiteitä ja turvaamistoimia voidaan pyytää sanotun valtion tuomioistuimilta myös silloin, kun toisen sopimusvaltion tuomioistuin on tämän yleissopimuksen mukaan toimivaltainen tutkimaan pääasian."

52. Kuten komissio huomautti suullisessa käsittelyssä, kyseistä määräystä ei voida soveltaa käsiteltävänä olevassa asiassa, koska kuluttajayhdistys ei pyydä välitoimia pääasiassa. [42]

53. Olen näin ollen sitä mieltä, että sopimukseen perustumattoman vahinkoa aiheuttavan teon estämiseksi nostettu kanne on Brysselin yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu "sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva asia".

40 — Perustelut ehdotukselle neuvoston asetukseksi (EY) tuomioistuinten toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa (KOM(1999) 348 lopullinen.

41 — 16.9.1988 allekirjoitettu sopimus (EYVL L 319, s. 9).

42 — Ks. myös edellä alaviitteessä 19 mainittu asia Reichert ja Kockler, tuomion 34 kohta.

Ratkaisuehdotus

54. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuimen vastaa Oberster Gerichtshofin esittämään ennakkoratkaisukysymykseen seuraavasti:

Kuluttajayhdistyksen kansallisen kuluttajansuojalainsäädännön nojalla nostama kanne, jossa vaaditaan sellaisen määräyksen antamista, jolla kielletään lainvastaisten tai hyvän tavan vastaisten yleisten sopimusehtojen käyttäminen, on tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla tehdyn yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskeva asia.